

UZ NOVI ZAKON O ARHIVIMA FRANCUSKE

Bernard Stulli

1. Sasvim je nedvojbeno da s punim pravom možemo reći kako je suvremena i smišljena organizirana arhivska djelatnost u svijetu uspostavljena najprije u Francuskoj. Poznati zakoni francuske revolucije iz konca 18. st. o Nacionalnom arhivu u Parizu, o departmanskim arhivima, te o javnosti arhivske građe, postali su temelj i uzor evropskog i svjetskog arhivistva. Usprkos tome, sve do 1979. god. u Francuskoj nije bio donesen opći-jedinstveni zakon o arhivima koji bi normirao sve principe i njihovu razradu barem za osnovnu djelatnost historijskih arhiva. Umjesto takvog cjelovitog rješenja francuski je zakonodavac sukcesivno davao parcijalna pravna rješenja za pojedine dijelove arhivske problematike. Bila je to praksa kroz 19. st., a nastavljena i tijekom 20. st., sve do najnovijeg vremena. Tako npr. da spomenemo samo novije zakonodavstvo: norme o *departmanskim* arhivima od 1. VII 1921; za *općinske* arhive u zakonu od 29. IV 1924. i odluci od 31. XII 1926; o *notarskim* arhivima 14. III 1928; dekreti o *privatnim* arhivima od 17. VI 1938. i 13. I 1940; temeljni dekret o *obaveznoj predaji građe* u državne arhive od 21. VII 1936¹. i sl. Praktički, sve do 1979. god. na snazi je bio niz pravnih propisa iz razdoblja čak od 1794. pa do 1979. god.

Praksa je ipak zahtijevala cjelovito suvremeno zakonodavno rješenje, pa je god. 1972. započet rad na izradi jedinstvenijeg arhivskog zakonodavstva. Nakon komisijskih predradnji 1973—1975. god. u mjesecu svibnju 1975. god. pripremljen je projekt novog arhivskog zakona. Nakon svestranih konzultacija s interesiranim organima i institucijama redigiran je konačni projekt, pa je u travnju 1977. god. započeo njegov pretres u vladinim i predstavničkim tijelima. Novi francuski zakon o arhivima usvojen je u Senatu 25. V 1978, a u Parlamentu 5. XII 1978. *Proglašen je 3. I 1979².*

Donošenje ovog zakona nije nikako bila stvar tek užeg kruga stručnjaka iz arhivskih ustanova i povjesničara, koja bi u zakonodavnom postupku šutke prošla. Velika francuska tradicija u arhivskoj djelat-

¹ Manuel d'archivistique. Théorie et pratique des Archives publiques en France. Paris 1970, 67 i slijed.

² A. Ducrot, Comment fut élaborée et votée la loi sur les Archives du 3 janvier 1979. La Gazette des Archives, no. 104, Paris 1979, 17 i slijed. Tekst zakona na str. 34—39.

nosti i bogata opća kulturna tradicija i kulturno-prosvjetni nivo francuskog društva, došli su do punog izražaja u značajnom interesu javnosti i za arhivsku problematiku. U Parlamentu je podneseno 76 amandmana na 16 članova u zakonskom projektu! Sugestije i prijedlozi nisu bili o sporednim i nevažnim detaljima, već o nizu temeljnih-načelnih pitanja, kao npr.: tko će odlučivati o tome koja će se građa trajno čuvati; zaštita nacionalne arhivske baštine u odnosu na zaštitu društvenih interesa kao i interesa građana o kojima je riječ u arhivskoj građi; pravo na informaciju u odnosu prema poštivanju privatnog života građana; pravo vlasništva privatnih arhivalija prema potrebama znanstvenih istraživanja i nužnostima zaštite povijesne baštine; definiranje i pravno reguliranje cjelokupnog režima korištenja arhivalija; granice diskrecione ocjene uprave historijskih arhiva u pitanjima: odabiranja i izlučivanja registraturne građe, čuvanja i zaštite arhivalija, te izuzetnog odobravanja korištenja i one arhivske građe koja još nije pristupačna javnosti³, i sl.

U postupku donošenja ovog zakona temeljito je izmijenjen njegov projekt što ga je pripremila Direkcija francuskih arhiva. Tako doneseni arhivski pravni propisi zaslužuju detaljniji prikaz.

2. Zakonska je materija raspoređena u šest poglavlja, i to: opće odredbe; »javni arhivi«; »privatni arhivi«; zajedničke odredbe za »javne« i »privatne« arhive; kaznene odredbe, i »razne odredbe«.

2.1. *Prvo poglavlje* — »Opće odredbe« — donosi prije svega (čl. 1) definiciju »arhiva«, koja glasi: »Arhivi su skupnost dokumenata, bez obzira na vrijeme njihova nastanka, kao i na njihovu formu i materijalno-tehničku prirodu, izrađenih ili primljenih od bilo koje fizičke ili pravne osobe, i od bilo koje javne ili privatne djelatnosti ili organizma u izvršavanju njihovih aktivnosti«.

Na istom mjestu (čl. 1, st. 2) dodaje se odmah izreka o svrsi čuvanja i zaštite »dokumenata«, pa se određuje, da je ona organizirana: »u javnom interesu, kako za potrebe uprave i za obranu prava fizičkih i pravnih osoba, javnih i privatnih, tako i za potrebe dokumentacije u povijesnim istraživanjima«.

Uz ove propise u općim je odredbama samo još jedan član. Njime je normirana obaveza arhivskih radnika da čuvaju »profesionalnu tajnu«. Podrazumijevaju se podaci iz arhivske građe koja po zakonu nije dostupna javnosti.

2.2. *Drugo poglavlje*, o »javnim arhivima«, sažeto je u svega šest članova (čl. 3-8). »Javnim arhivima« se u smislu čl. 3 smatraju:

a) »dokumenti« koji proizlaze iz djelatnosti »države«, »lokalnih zajednica«, »javnih ustanova i poduzeća«;

b) »dokumenti što proizlaze iz rada privatnopravnih organizama, ovlaštenih za vršenje javnih službi ili neke javne misije«;

c) »minute i repertoriji javnih ili ministarijalnih službenika«.

Ovi su »arhivi« javno vlasništvo, i to vlasničko pravo ne može zastariti, bez obzira tko posjeduje ovakve arhivalije.

Uvjeti čuvanja ovih »arhiva«, kaže se dalje u istom čl. 3, ne preciziraju se ovim zakonom, već posebnim dekretom Državnog savjeta

³ Isto.

Francuske, predviđenim u čl. 32 ovog arhivskog zakona. Istim se dekretom određuje slučaj kada će uprava historijskog arhiva prepustiti brigu o čuvanju neke arhivske građe onim organima kojih je radom nastala ta građa. Čl. 4 normira odabiranje i izlučivanje. To je samo temeljna norma, lapidarno izrečena: po isteku razdoblja »tekućeg korištenja« građe iz čl. 3. pristupa se odabiranju i izlučivanju, kako bi se odijelili »dokumenti« koje treba čuvati, od »dokumenata za koje nema upravnog ili povijesnog interesa«. I dalje: »lista dokumenata« koji se izlučuju, »kao i uvjeti njihove eliminacije« utvrđuju se sporazumom uprave historijskog arhiva i tvorca građe.

Slijedi odredba (čl. 5) o obaveznoj predaji arhivalija ukinutog tvorca građe nadležnoj arhivskoj ustanovi.

Čl. 6. zahvata problem pristupačnosti građe korisnicima. Ne donosi načelnu normu o principu javnosti, već odmah prelazi na konkretno normiranje, i to:

- Građa koja je bila pristupačna prije njene predaje arhivskoj ustanovi, ostaje i dalje pristupačna bez ikakvih ograničenja, svim osobama koje zatraže uvid u te arhivalije.
- Građa iz čl. 1 zakona od 17. VII 1978. pristupačna je po propisima tog zakona⁴.
- Sva ostala arhivska građa »javnih arhiva« može se slobodno koristiti po isteku roka od 30 godina, ili posebnih rokova koje propisuje čl. 7 ovog arhivskog zakona.

Posebni su rokovi javnosti u čl. 7 ovako određeni:

- 1) 150 godina od rođenja osobe za građu koja sadrži njene osobne zdravstvene podatke;
- 2) 120 godina od rođenja osobe za njene personalije;
- 3) 100 godina od nastanka akta, ili od zaključenja (završetka) dossiera, za sudske spise, uključiv akte o pomilovanju, te za notarske minute i repertorije, kao i za matične knjige i registre o uknjižbama;
- 4) 100 godina, računajući od popisa ili ankete, za građu s osobnim ili obiteljskim podacima, o činjenicama i zbivanjima iz privatnog života, a koji su podaci sabirani putem javnih statističkih anketa;
- 5) 60 godina od nastanka akta, za građu s podacima iz privatnog života građana, zatim za građu koja se odnosi na sigurnost države i narodnu odbranu, a sadržana je u listi utvrđenoj dekretom Državnog savjeta Francuske.

Još neke detalje za ovakav režim korištenja »javnih arhivalija« donosi i čl. 8, određujući:

Uz rezervu glede notarnih minuta (obzirom na čl. 23 zakona od 25 ventose god. XI republikanskog kalendara), arhivska uprava može odobriti korištenje arhivalija i prije isteka rokova iz čl. 6. st. 3 i čl. 7 ovog arhivskog zakona. Pri tome korisnika vežu samo ona ograničenja, koja su izričito navedena u rješenju kojim mu je odobreno korištenje

⁴ Isto, str. 39—41, gdje je objavljen izvadak iz tog citiranog zakona: »o pristupačnosti administrativnih dokumenata« tj. registraturne građe.

arhivalija. I još k tome: arhivalije iz čl. 7 pod 4) ne mogu se koristiti prije isteka roka od 100 godina.

Usporedni pregled rokova javnosti, po ranijim propisima i po odredbama ovog novog arhivskog zakona od 3. I 1979. pokazuje sljedeće:

Vrsta građe	Raniji rokovi do 1979. god.	Prema zakonu od 1979. god.
Cjelina »javnih arhiva«	10. VII 1940.	30 godina
Dokumenti, po svojoj prirodi »javni«	bez roka	bez roka
Zdravstveni dossieri	150 godina	150 godina
Personalni dossieri	100 godina	120 godina
Sudski dossieri; notarske minute i repertoriji; matice; knjige uknjižbi	100 godina	100 godina
Statistički dokumenti, osnovni	trajno nedostupni	100 godina
Dokumenti koji ne spadaju u prethodne četiri grupe, a tiču se »privatnog života« ili »javnog interesa«	od 50 do 100 godina (liste po resorima)	60 godina (po jedinstvenoj listi koju utvrđuje Drž. savjet)

2.3. *Treće poglavlje*, o »privatnim arhivima«, mnogo je opširnije, obuhvatajući čl. 9 do 24.

Ponajprije se u čl. 9 precizira: što su to »privatni arhivi«. Utvrđuje se, da su to arhivalije iz čl. 1 ovog zakona, a na koje se ne odnose norme čl. 3 istog zakona, dakle, one arhivalije koje nisu »javni arhivi«. Slijedi čl. 10 koji predviđa mogućnost da privatna arhivska građa bude darovanjem, zapisom, cesijom ili opozivnim depozitom predana državi (u smislu zakona od 31. XII 1968) time, da se u takvim slučajevima poštuju uvjeti čuvanja i korištenja građe što ih postavi privatni vlasnik.

U čl. 11 se preciziraju neka prava države prema privatnim arhivalijama koje su zbog povijesnih razloga »od javnog interesa«. Na prijedlog arhivske ustanove, a rješenjem ministra za kulturu takve arhivalije mogu biti »klasirane« kao »povijesni arhivi«. Ukoliko vlasnik na to ne pristane, izvršit će se klasiranje ex offo naredbom Državnog savjeta Francuske. Takav status »povijesnog arhiva« može biti opozvan na zahtjev vlasnika ili inicijativom Direkcije francuskih arhiva. Ovakvo proglašavanje dokumenata za »povijesni arhiv« ne znači da na državu prelazi njihovo vlasništvo — izričito propisuje čl. 12. Nakon odredbe o postupku klasiranja (čl. 13), slijedi u čl. 14 temeljna zakonska izreka: arhivalije proglašene za »povijesne arhive« imaju poseban status; to vrijedi bez obzira u čijim su rukama; kod njihova otuđenja kupac mora biti upozoren na tu činjenicu. Slijedi niz daljih odredbi za takvu arhivsku građu: zabranjeno je njeno uništenje (čl. 15); nikakav postupak koji bi uzrokovao promjene u građi ne može se poduzeti bez odobrenja nadležnog arhiva; građa mora biti dostupna ovlaštenim organima (čl. 16); namjeru otuđivanja ovakvih arhivalija mora vlasnik prija-

viti nadležnom arhivu (čl. 17). S druge strane čl. 18 predviđa mogućnost izvjesne otštete vlasniku za proglašavanje njegovih arhivalija »povijesnim arhivom«.

Niz odredaba regulira promet opisanom privatnom arhivskom građom. U čl. 19 propisani su rokovi i modaliteti obavještavanja nadležnog arhiva u slučajevima kada državni službenici (uprave ili sudstva) obavljaju »javnu prodaju« privatnih arhivalija. Na to se nadovezuje odredba čl. 20 o prečem pravu države na otkup privatnih arhivalija: država to vrši preko arhivskih ustanova, a u cilju »zaštite arhivske baštine«; država to vrši i na zahtjev pokrajina, regionalnih ustanova, općina i sl.; ako postoji više takvih interesenata, rješenjem ministra za kulturu određuje se tko će izvršiti otkup.

Poglavlje o »privatnim arhivima« završava nizom odredaba (čl. 21—24) o izvozu privatnih arhivalija koje su proglašene »povijesnim arhivima«. Za izvoz se traži: prethodna dozvola nadležnog arhiva; ukoliko se ovaj ne izjasni kroz jedan mjesec dana, smatra se izvoz odobrenim; u istom roku može nadležni arhiv narediti snimanje cjeline ili dijelova građe koja se izvozi, uz određene modalitete snimanja i propisano korištenje snimaka; u svrhe zaštite arhivske baštine država može i otkupiti takvu arhivsku građu uz cijenu koju traži vlasnik-izvoznik. Ako je u pitanju izvoz privatnih arhivalija »od javnog interesa«, koje nisu još bile predmetom proglašavanja za »povijesni arhiv«, rješenje o izvozu donosi ministar za kulturu u roku od mjesec dana nakon prijave vlasnika; u istom roku može država i ovu građu otkupiti.

2.4. *Četvrto poglavlje* zakona (čl. 25—27) donosi nekoliko zajedničkih odredbi za »javne i privatne arhive«. Ponajprije se određuje, da će se posebnim dekretom Državnog savjeta Francuske propisati uvjeti za izdavanje autentičnih izvadaka iz arhivskih dokumenata. Ministarska će naredba propisati tarifu za takve izvratke, za autentične kopije planova i za ovjeravanje fotokopija i svih fotoreprodukcija dokumenata iz državnih, pokrajinskih i općinskih arhiva (čl. 25). Nadalje: svi imaoci »javnih i privatnih arhiva« moraju uvijek obrazložiti svoju odluku u slučajevima kada odbiju neki zahtjev za korištenje arhivalija (čl. 26). Konačno: arhivske ustanove i imaoci »javne« arhivske građe moraju na vidnom mjestu objaviti odredbe ovoga zakona o korištenju arhivalija (tj. odredbe iz čl. 6—8, 10 i 25) i to u prostorijama koje su namijenjene korisnicima (čl. 27).

2.5. *Peto poglavlje* (čl. 28—31) sadrži kaznene odredbe. Sankcije su predviđene za slijedeća djela: uništavanje arhivalija; prisvajanje, pa i neprijevarno zadržavanje »javnih« arhivalija; povredu čuvanja profesionalne tajne sa strane arhivskih radnika; propust obavijesti nadležnom arhivu o namjeri prodaje privatne arhivske građe sa strane vlasnika; propust obavijesti nadležnom arhivu o »javnoj prodaji« privatnih arhivalija sa strane službenika (uprave ili sudstva) koji obavljaju takvu prodaju; nepoštivanje uvjeta pod kojima je privatna arhivska građa, u smislu čl. 10 ovoga zakona, predana javnoj arhivskoj ustanovi; propust vlasnika privatnih arhivalija, proglašениh za »povijesni arhiv«, kada pri prodaji svoje građe ne obavijesti kupca da se radi o »povijesnom arhivu«; promjene stanja »povijesnog arhiva« izvršene bez odobre-

nja nadležne arhivske ustanove, kao i uskraćivanja uvida u takve arhivalije ovlaštenim javnim funkcionerima; propust vlasnika privatnih arhivalija koji poduzima izvoz svoje građe bez prethodne izvozne dozvole.

2.6. *Šesto poglavlje* (čl. 32—36), posljednje, donosi »razne odredbe«, uključiv i uobičajene tzv. prelazne norme.

Prije svega se predviđa (čl. 32), da će Državni savjet Francuske propisati modalitete primjene normi iz prvog, drugog, trećeg i četvrtog poglavlja ovoga zakona. Zatim se (čl. 33, t. 1—8) nabraja dugi niz ranijih zakonskih odredaba koje se stavljaju izvan snage. Taj niz je svojevrsna kronologija povijesti francuskog arhivskog zakonodavstva. Počinje s dekretom od 7. IX 1790, pa nastavlja s poznatim zakonima francuske revolucije od 7. mesidora druge godine i 5. brumaire-a pete godine republikanskog kalendara, pa zatim dugi niz propisa iz 20. st., uključivši i neke norme donesene poslije drugog svjetskog rata, uz završnu klauzulu, kojom se ukidaju: »i općenito sve odredbe protivne ovom zakonu«. Propisom čl. 34 ukinuto je važenje za arhive i nekih drugih zakona; uz ostale, napose zakona o povijesnim spomenicima od 31. XII 1913, pa zakona o izvozu umjetnina od 23. VI 1941. Čl. 25 donosi dopune nekih odredbi zakona o statistici koje zahvataju i arhivsku materiju. Na kraju, i čl. 36 sadrži također kraće dopune odredbama raznih zakona, a koje se odnose na preče pravo otkupa arhivalija.

3. Zaključak

Kao najvažnije značajke novog francuskog arhivskog zakona možemo istaći:

— Zakon se ograničava na opće i temeljne odredbe. Cijeli obimni kompleks detalja o čuvanju i zaštiti arhivske građe ostavlja da se regulira posebnim dekretima Državnog savjeta Francuske, i to za materiju sva četiri najvažnija poglavlja zakona, od prvoga do uključivo četvrtoga poglavlja. Dosta materije ostavlja i drugim još važećim zakonima. Sve to u cilju: lakše preglednosti važećih normi i suvremenijeg normiranja; nasuprot ranijem stanju, sve do donošenja ovog novog zakona, kad se moralo pozivati na mnoge propise još iz 18. pa i 19. st. i prvih decenija 20. st.; s druge strane, zakonom koji se teže mijenja normiraju se samo najvažniji principi, a svi detalji razrađuju se u dekretima, koji se mogu lakše i brže mijenjati, prema potrebama razvitka.

— Cjelovitije reguliranje arhivske materije, nezavisno od srodnog zakonodavstva. To se posebno očituje u tome što za arhivska kulturna dobra više ne važe i određene norme zakona o zaštiti spomenika kulture, niti propisi iz zakona o izvozu spomeničkog blaga. Sve bitnije norme koje iz tih oblasti treba da vrijede i za arhivalije, obuhvaćene su sada novim arhivskim zakonom. Francuski zakonodavac, eto, smatra da ovakav sistem cjelovitosti i samostalnosti arhivskog zakonodavstva nije na uštrb jedinstvenom tretmanu cjeline svih vrsti kulturnih dobara.

— Nastojanje da se maksimalno usklade: princip optimalnog čuvanja sveukupnosti nacionalne arhivske baštine s principom poštivanja i čuvanja »privatne« arhivske građe. U tom sklopu velika je pomnja posvećena razradi normi o »privatnim arhivima«, uz izrazito poštivanje

interesa njihovih vlasnika. No, i uz odlučan stav da »javne« arhivalije ne mogu biti u privatnom vlasništvu.

— Težnja da se isto tako što uspješnije usklade: princip javnosti i što potpunije pristupačnosti arhivske građe korisnicima s načelom o zaštiti privatnih interesa pojedinaca građana, obzirom na podatke koje o njima sadrži arhivska građa. Dosljedno francuskoj tradiciji zaštite takvih interesa građana norme o korištenju odnosno arhivske građe nisu ostavljene provedbenim ili drugim propisima, već su detaljno precizirane u ovom novom, *osnovnom*, zakonu o arhivskoj djelatnosti u Francuskoj. I opet dosljedno tradiciji, ali i zbog principijelnih razloga, razlike između starih propisa i novih normi o rokovima javnosti arhivske građe nisu velike. Zaštitu interesa građana upotpunjuje i norma o čuvanju profesionalne tajne sa strane arhivskih radnika. Princip javnosti temelji se danas na pravu građana na informiranje. To je jedno od fundamentalnih suvremenih prava građana. Međutim, kao i ostala takva prava tako i ovo mora biti regulirano. U protivnom, tjeranjem do apsurdna i stihijnom njegovom primjenom povrijedila bi se neka druga fundamentalna prava građana. Kod arhivalija je to naročito moguće, osobito u već spomenutoj građi koja sadrži razne osobne podatke koji se odnose na vitalne interese i na dignitet građana. Isto je tako nedvojbeno i općepoznato načelo, da se korištenje određenih izvora informacija mora ograničiti i regulirati kada je u pitanju zaštita određenih općih društvenih interesa. O svemu tome francuski zakonodavac vodi računa na primjeren i razuman način.

— Uzevši u obzir cjelinu načela koja sadrži i na kojima se zasniva, kao i pravne formulacije u kojima su ti principi oblikovani i redigirani, može se reći, da novi francuski arhivski zakon ne sputava dalji razvitak arhivske djelatnosti, već joj naprotiv pruža izdašne mogućnosti tog razvitka prema novim društvenim potrebama koje nastaju.

— Kada budu doneseni, u smislu čl. 32, svi dekreti s detaljnim odredbama za provedbu normi iz prvog, drugog, trećeg i četvrtog poglavlja ovog novog arhivskog zakona, pa uz druge provedbene propise budu objavljeni u zbirci, moći će se bolje sagledati i ocijeniti *cjelina* novog francuskog zakonodavstva. Nesumnjivo je, da će svi stručni arhivski krugovi u svijetu uvijek s posebnim interesom pratiti kako se rješavaju problemi suvremenog arhivskog zakonodavstva u zemlji koja ima na svijetu najdužu tradiciju moderno organizirane arhivske službe.

SUMMARY

ABOUT THE NEW LAW OF THE ARCHIVES IN FRANCE

In the first part of the study the author brings up several elementary data about the history of the French archivic legislation. He points out the fact, that the New Archivic Law of 3. 1. 1979. is the first such complete and unifying archivic law in the long and renown history of the historic archives in France.

In the second chapter there is an account of the contents of the norms of the New Law, according to the order of the chapters, with some remarks on the old and new norms in the use of archivic materials.

In the third chapter the author formulates in a synthetic way the main characteristics of the New French Archivic Law. He judges these characteristics from the viewpoints, as follows:

Considering the matter dealt with against the matter left over to the other laws and decrees; the way of harmonizing the principle of the preservation of the totality of the national archivic heritage with the interests of the owners of the private archivic materials; the way of combining the fundamental right to information and the requirements of the scientific research with the principle of the protection of private and state interests. The author emphasizes the fact, that the new law opens full possibilities for development of the historic archives according to the new demands brought up by the social development. The author concludes his discussion stating: that all professional archivic circles in the world will with special interest follow the solution of the problems of the contemporaneous archivic legislation in the country, that, like France, has had the longest tradition of the modern organized archivic service in the world.